

Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожууннун Чадаана хоорайының
Муниципалдыг автономнуг школа назыны четпээн уруглар албан чери «Хээлер» уруглар сады

Доклад

Тоолдар дузазаы-биле уругларнын чугаазын сайзырадыры

Кижизидикчи башкы
Ооржак Дамырак Алексеевна

Чадаана 2021ч.

Тоолдар дузааы-биле уругларнын чугаазын сайзырадыры.

Эн бичии назыдан эгелээш бичии уруглар долгандыр турар амыдыралдын болгаш бойдустун дугайында билиглерни торээн дылын дамчыштыр шингээдип алырлар. Торээн дылынын состерин, домактарын хунден хунче олар сактып, ооренип албышаан, чоорту ортемчейнин чараш-каазын ажыдып, угаан-бодалы, сагыш-сеткили болгаш аажы-чаны ол дылга озектелип хевирлеттинер. Ынчангаш уруглар садынга ооредилге болгаш кижизидилге ажылынын эн-не база бир чугула кезээ- чугаа сайзырадылгазы болур-дкр.Ниитизи-биле бичии уругнун кижизидилгезинге дылдын ужур-дузаы канчаар-даа аажок улуг.

Кандыг-даа чогаал кижинин угаанынга бир-ле солун, ажыктыг, уттундурбас чаа чуулду, билигни арттырып каар. Тыва тоолдар чаштарга чугле билиг курлавырлап эвес, чараш аажы-чанга кижизидер, бодун долгандыр делегей-биле чоок таныштырар. Чаа состер-биле таныжары уругларнын сайзыралынга дузалап чечен чогаалга сонuurгалын бедидер.

Ындыг болганда уругларнын чугаазын сайзырадырда эн-не белем чиик арга тоолдарны ажыглаары. Номчаан дыннаан тоолдарын утказынга хамаарыштыр айтырылгарга, чижээ: Удур уткалыг состерден тургустунган тоолдардан аданар? Ыяш аттыг кыс маадырнын ады? Мун кара хойлуг маадыр кымыл ол? дээн чижектиг айтырылгарга харыылап, ол тоолдун утказын чугаалап билир кылдыр ооренири белем. Тоолдарны ыдып турар эгезинде уругларнын билиг- мергежилге бедип, чараш-мозу шынарга ооредип турар бис.

Эки, багай деп чуулдерни база ылгап билип ооренип турарлар.Тоолдарны чугле ыдарындан ангыда тоолдун маадырлары болуп алгаш ону ойнап кууседири оларга эн-не солун болгаш, тоолду сактып билип алырынга кончуг деткимчелиг болур.

5-6 харлыг уруглар тоолдарнын маадырларын эки сактып, ийи кижии аразында чугааны деткип билир болгаш, элээн каш кижинин аразында чугаага киржип, бодунун бодалын чугаалап билир апаар. Боду база сонuurгаан чуулунун дугайында айтырар, корген чуруунун дугайында, бердинген темага болгаш корген чуулунун дугайында билдингир, тода чугаалап турар апаар.

Уругларны номга ынак кылдыр ооредип кижизидер сорулга-биле ада-иелер болгаш уруглар аразынга солун викторинаны эрттирип турар мен.

База ол ышкаш уруглар ада-иелери биле тоолдарнын маадырларын салаалар сайзырадыр оюннарга ажыглаар кылдыр кылып эккеп турар.

Кичээлдерге янзы-буру театржыткан оюннарны, холеге театрын тоолдар дузазы-биле эрттирип турар мен. Оон туннелинде тоолдун утказын чугаалаарынга уруглар бергедевес.

Ажыглаан номнар:

1. А.Х.Алдын-оол, Г.Т. Назытпай «Тыва уруглар ясли-садтарынга чугаа сайзырадылгазынын программазы» Кызыл-2002
2. Т.Н. Доронова «Играют взрослые и дети» -М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 2006